

Чи можлива колоніальна політика в соціалістичних федеративних державах?

Микола Михальченко,
доктор філософських наук,
член-кореспондент НАН України,
президент Української академії політичних наук

XX століття проходило під знаком розпаду імперій і нищівної критики колоніалізму. Особливо активними критиками були марксистки, в тому числі й з „соціалістичного табору”. Помітне місце у цьому хорі належало Китаю і СФРЮ, які користувалися великим авторитетом в країнах „третього” світу. Але вже немає ні „соціалістичного табору”, ні СРСР, ні СФРЮ, а в Китаї активізуються національно-визвольні ідеї серед тибетців, уйгурів та інших національних меншин. Усе це є наслідком краху міфу про „єдині соціалістичні нації”, проявом процесів, відображених в „капіталістичних” і „соціалістичних” конституціях у статтях про право націй на самовизначення; сьогодні це право є звичайною нормою міжнародного права. Отже національне питання в соціалістичних державах залишається актуальним і потребує теоретичного осмислення.

Проблема колоніалізму у XIX - XX століттях трактувалася у двох площинах: а) як загарбання територій з метою їх пограбування, економічної експлуатації і поневолення місцевого населення; б) як міжнародний злочин, спрямований проти людства і людяності (трактовка XX століття згідно з Статутом ООН).

На межі XX і XXI століть поняття „колоніалізм” і політика колоніалізму стали розглядатися значно ширше, межу між економічним і юридичним трактуванням було подолано. З’явилися поняття, що окреслювали нові сторони колоніалізму: „політичний колоніалізм” (країни-сателіти, „країни під впливом” і т. д.), „культурний колоніалізм”, „інформаційний колоніалізм” тощо. Це змусило суспільствознавців глибше розглядати і поняття „колоніалізм”, і саме суспільне явище колоніалізму.

Надзвичайно актуалізувалася проблема колоніалізму після закінчення

Чи можлива колоніальна політика в соціалістичних федеративних державах?

Микола Михальченко

„холодної війни” і розвалу так званої соціалістичної системи та деяких федеративних соціалістичних держав – СРСР, СРФЮ, Чехословаччини. Пострадянські країни теж почали прискіпливіше розглядати історію Російської імперії та СРСР. Аргументованій критиці піддаються російські і радянські міфи про „добровільне входження” багатьох народів у Російську імперію, про „добровільне входження” країн Балтії та деяких інших державних і протодержавних утворень до складу СРСР, про „перемогу народної демократії” в країнах Центральної Європи та в частині Німеччини і ще багато інших міфів.

Для України ця проблема надзвичайно актуальна у світлі переоцінки: сутності, причин розпаду Київської Русі; процесів „посткиївського” розвитку трьох центрів державності – на території „внутрішньої Київської Русі”, на Півдні і Сході, де здійснювався процес колоніального захоплення територій Великим князівством Київським; процесів формування української людності і української держави; явища „возз’єднання” Московщини і України за переяславськими угодами; імперського панування Росії в Україні; революційних подій в Україні на початку ХХ століття; неоімперської політики більшовиків щодо України у ХХ столітті; причин швидкої реалізації принципу права націй на самовизначення (аж до відокремлення – Конституція СРСР) не тільки в Україні, але й на всьому пострадянському просторі тощо. Потребували перегляду міфи про „нову історичну спільноту – радянський народ”, про „остаточне розв’язання національного питання в СРСР”, про формування в радянських республіках культури „соціалістичної за змістом і національної за формою” тощо.

Отже з усією гостротою постало питання: чи був СРСР імперією, а якщо був, то який статус мала Україна у ній – колоніальний, напівколоніальний чи, може, вона була „рівною серед рівних”. Навіть порушити це питання в СРСР і в Україні ще двадцять років тому не тільки в політичному, економічному, культурологічному, але й у пізнавальному сенсі було неможливо. В радянські часи взагалі як абсурдна відкидалась думка, що в „соціалістичному таборі” (пізніше цей термін замінили на термін „соціалістична співдружність”) існували колоніальні імперії (СРСР, Китай) та мініімперії (СФРЮ, Чехословаччина). В одній імперії метрополією була Росія, в другій – Сербія, у третій – Чехія. Колоніальна політика в цих імперіях (чи мініімперіях), особливо в СРСР, проводилася жорстко і цілеспрямовано, хоча й прикривалася демагогічними гаслами про „дружбу народів”, „інтернаціоналізм” тощо. В Китаї ситуація дещо інша, вона потребує спеціального аналізу. Тому ми це питання залишаємо на майбутнє.

Колоніальна політика в СРСР реалізувалася за допомогою усіх форм державного регулювання і насильства, з використанням на повну потужність апарату КПРС, силових структур і так званих „громадських” організацій, які, як і КПРС, були цілком одержавлені. Фактично було

створено не соціалістичну, радянську, а партійну державу з тоталітарним контролем за свідомістю і поведінкою народних мас.

Економічний механізм теж був специфічним. Найважливіші елементи машин, технологій, зброї тощо вироблялися в Росії — щоб не створювати завершених циклів навіть у лояльній (на той час) Україні. Це дозволяло забезпечувати економічний контроль з боку метрополії.

Політична система була максимальною централізована і зав'язана не стільки на Росію, скільки на Москву і Кремль як резиденцію ЦК КПРС і уряду. Автономія навіть партійних організацій республік була мінімальною. Як правило, другий секретар ЦК союзної республіки був росіянином, який мав право не тільки „вето”, але й безпосереднього контролю, в тому числі й за допомогою репресивних органів. В Україні допускалося, що другим секретарем може бути українець, оскільки вважалося, що Україна контролюється повністю, що вона зрусифікована, а відтак від неї не слід чекати несподіванок: українці самі розберуться з „українським буржуазним націоналізмом”.

Ідеологічна система теж була замкнена на Москву і жорстко контролювалася ЦК КПРС. Інакомислення переслідувалося як антирадянська ідеологічна і політична діяльність. Культурна сфера була цілковито зорієнтована на русифікацію. Проголошувалося гасло формування „єдиного радянського народу” і боротьби з націоналізмом у всіх його формах.

Усі ці форми колоніальної політики були системно пов'язані і дозволяли КПРС вживати досить ефективних заходів для „зміцнення СРСР”. Але настав час, коли ці форми почали давати збої як у СФРЮ, Чехословаччині, так і в СРСР.

Одним з важливих чинників колапсу СРСР стало нерозв'язане теоретично й практично національне питання.

Класичний марксизм вважав нації породженням процесів формування капіталізму: кожна нація складається з класів з протилежними інтересами та ідеологіями; у кожній національній культурі є дві культури — культура експлуататорів і культура демократична, народна. При соціалізмі ліквідуються соціальні й національні антагонізми, формуються соціалістичні нації, в основі яких лежить економічна й соціально-політична єдність; вони зближуються, співробітничать на основі принципів інтернаціоналізму. В СРСР склалася історично нова історична соціальна й інтернаціональна спільність – радянський народ. У зрілому комуністичному суспільстві всі нації зіллються в єдине людство. А націоналізм – це буржуазна й дрібнобуржуазна ідеологія й політика, а також психологія в національному питанні.

Ленінське гасло самовизначення націй було сформульоване як тактичне в контексті програми загальнодемократичних перетворень, які мали передувати соціалістичним. І коли 30 грудня 1922 року I Всесоюзний з'їзд

Чи можлива колоніальна політика в соціалістичних федеративних державах?

Микола Михальченко

Рад у Москві проголосив створення Союзу Радянських Соціалістичних Республік, то вважалося, що проголошення рівності прав націй і територій теоретично й практично вирішує національне питання. Тим більше, що комуністична партія мала бути наднаціональною.

Насправді ж Радянський Союз залишався тією ж російською імперією, хоча й під новою назвою. І замість того, щоб здійснити принцип рівності всіх націй, Й. Сталін почав вирішувати питання їх русифікації, на яке не наважувався піти навіть царизм, задовольняючись русифікацією українців і білорусів. Окремі „радянські нації” не мали права на самостійність, „радянський народ” включав усіх громадян СРСР; підкреслювалася їх єдність, яка була вищою за національні відмінності. Русифікація здійснювалася ідеологічними, політичними, економічними, культурно-мовними та каральними засобами. Найбільш жорстко вона проводилася щодо слов'янських народів, де прояв будь-якої національної самосвідомості однозначно трактувався як засіб розвалу СРСР. „Національне” розглядалося переважно як чинник повернення старих порядків, відокремлення від Росії, як антипод комуністичної ідеології, який нібито відвертає інтелігенцію, робітників і селян від класової злагоди, підводить під їх стосунки „фальшиво-інтегративне” підґрунтя.

Особливо жорстко русифікація здійснювалася стосовно української і білоруської культури й мови, яким надавалося „право” існувати у фольклорній формі – у танцях, піснях, в „сільській” мові. Місто стало зоною російської мови й культури. Хибність такого підходу до розуміння „національного” сьогодні є більш ніж очевидною.

Загальновідомо, що у більшості випадків нація формується, як правило, з людей одного етнічного складу, хоча XIX і XX століття дають приклади формування політичних націй, або громадянських націй, на основі громадянства. Цим шляхом Україна йде сьогодні. Етнічні ознаки – це усвідомлення спільності походження, єдиної історії, традицій. За Л. Гумільовим, етнічне формується на біоритміці, тобто має (як і територія) природне походження. Однак, незалежно від джерела формування етнічного, воно, як і „географічний чинник”, втілюється в полотно культури безпосередньо. Саме „етнічне” – усвідомлення людиною своєї етнічної тотожності, відчуття спільної історичної долі, схожості почуттів, ідей і поведінки, ідентичність думок і вчинків – надає культурі яскраво вираженого національного характеру. Навіть коли формується політична нація на багатоетнічному ґрунті, національна ідентичність існує на базі найбільшої етнічної групи; наприклад, у США це вихідці з Великої Британії, у Бразилії – вихідці з Португалії, є країни, де працює „іспанський фактор” тощо.

Не менш суттєвим фактором, який зумовлює національний характер культуротворення, є спільність господарських зв'язків нації. Він консолідує людей, пов'язує їх спільною справою, надією на

позитивні результати. Універсалізм економічних зв'язків надає життю надзвичайного динамізму, переміщує великі маси людей із села до міста й забезпечує їх єдність (взаєморозуміння) в умовах соціально-класової поляризації населення на перших фазах розвитку індустріалізму. „Єдина справа” є своєрідною ідейною основою культуротворення в найширшому її розумінні. Вона з'єднує й одночасно виховує волю людей у єдиному потоці культуротворення - відбудови зруйнованого війною господарства, освоєння нових земель, зведення новобудов тощо. Економічні досягнення - предмет гордості нації. Практично завжди вони знаходять відображення в літературі й мистецтві, причому обов'язково як предмет національної гордості й поваги до власного народу (нації), який здійснив відповідні економічні зрушення.

Неважко провести паралель: зрушення в економічному житті в перші десятиліття існування радянського суспільства спонукали до творчості, яка, навіть в буквальному розумінні, вибухнула художніми полотнами, літературними творами, кінофільмами, скульптурними та архітектурними витворами, присвяченими людині праці, трудівникові, господарю своєї долі. З часом усвідомлення ілюзійної сутності праці уже в „розвиненому соціалізмі” справжній художник ніяк не міг відобразити „виробничу тему” на екрані чи в романі, художньому полотні й навіть у фотографії. Звідусіль на нас дивилися казенні обличчя, які, зрештою, віддзеркалювали казенний стиль мислення і дії, утверджений в тогочасному суспільстві.

У національну культуру, звичайно, проникає й та економічно зумовлена лінія, що охоплюється поняттям класовості. За різних історичних умов сила її впливу різна. Кінець XIX століття характеризується політико-ідеологічним розколом єдиної національної культури на дві відносно самостійні галузі. Загострення класових суперечностей на початку XX століття розводять їх у протилежні напрями, зниження гостроти класової боротьби наприкінці XX століття наближає протилежні культури одну до одної, єднає їх.

Не можна не сказати й про такі об'єднувальні чинники, як мова, традиції, звичаї, обряди, культурно-історичні традиції, спільні особливості психічного складу, що передаються з покоління в покоління. Немає мови - немає й нації. Нація згасає, коли гине її культура, порушуються традиції, нехтуються звички, забувається історія. Психологічні особливості формуються в процесі спільного проживання, способів діяльності, спілкування. Цю спільність психологічних ознак охоплює поняття „національний характер”, який втілюється в полотні культури, надаючи їй національної визначеності й однозначності.

Означені інтегративні засади потрібно розглядати лише в їх органічному взаємозв'язку, єдності, взаємозумовленості. Абсолютизація будь-якої з них призведе до викривленого розуміння нації, а, відповідно, й національного характеру культуротворення, що нерідко трапляється як в науковій, так і в художній у літературі. Наприклад, Л. Гумільов

**Чи можлива колоніальна політика
в соціалістичних федеративних державах?**

Микола Михальченко

абсолютизує етнічний аспект національного, Ю. Бромлей – соціально-економічний аспект. Більшість західних теоретиків підкреслює пріоритет національної самосвідомості чи національного характеру, національного почуття чи національного духу. В такому ракурсі про теоретичну повноту визначення нації чи національного характеру культури можна говорити лише умовно.

В Україні зараз усе більшої популярності набуває концепція української політичної громадянської нації як нації, що формується переважно на основі спільних політичних (державних) інтересів і громадянства України. Але ядром української політичної (громадянської) нації є український етнос. Ясна річ, це також справляє помітний вплив на культуротворчі процеси, які нині розгортаються.

Зрозуміти, пізнати, а ще більше - відчутти національне в культурі (або, що є одним і тим же, відчутти культуру як національну сутність) непросто. Це не лежить на поверхні, а відкривається лише з пізнанням, сприйняттям і глибоким співпереживанням специфіки національних відносин. Охарактеризуємо їх більш детально.

Як відомо, національні відносини є одним з проявів системи суспільних відносин, їх особливою складовою, яка має відносно самостійний статус.

Наріжним каменем свідомої організації суспільного життя є зважене врахування специфіки національних відносин, здійснення продуманої, обгрунтованої національної політики. Зазначив впливу економічних, політичних, суспільно-побутових відносин, національні відносини чинять зворотну дію, вносять певний колорит в усі сфери суспільного життя й культуротворення.

Національні відносини існують у таких основних формах: взаємозв'язки між націями; особистісні стосунки представників різних націй; стосунки між людьми однієї нації. У специфіці національних відносин віддзеркалюються критеріальні ознаки нації – територіальні, етнічні, економічні, загальнокультурні, психологічні. Національні відносини складаються саме через них. Історія засвідчує складність формування і суперечливість визнання території існування нації (національної території). Це питання остаточно не вирішено й досі. Нації та народи, політично оформлені в держави, час від часу порушують питання про кордони територій. При цьому нерідко виникають міжнаціональні конфлікти й криваві зіткнення навіть там, де національне питання, здавалося б, вирішене давно й назавжди. Наприклад, у Великій Британії.

В СРСР національне питання в плані повної русифікації не було вирішене тому, що народи Балтії, Центральної Азії, Кавказу не бажали відмовлятися від своєї мови, культури, традицій і звичаїв. Навіть в Україні Комуністичній партії не вдалося повністю реалізувати план русифікації. І коли СРСР економічно й політично ослабнув, стався

вибух національної самосвідомості в союзних і автономних республіках. Розпочався національний розкол СРСР, який проявився й у ніби повністю зрусифікованих Україні й Білорусі.

Суверенізація республік відбувалася у двох напрямках: а) як самоідентифікація націй і створення національних держав, тобто втеча від тоталітарного центру і його руйнівної політики; б) як захоплення народної власності політичною номенклатурою республік (партійно-державний, профспілковий, комсомольський апарати, ради народних депутатів, каральні органи тощо), а також адміністративно-господарською номенклатурою СРСР і республік. Номенклатура, перехопивши гасла національного відродження, швидко стала „національною”, а то й „націоналістичною” і поділила національні багатства та створила новий правлячий політичний і економічний клас, який оволодів демократичною риторикою й сформував ринкові відносини у своїх інтересах. Якщо під час розвалу СРСР корупція тільки набирала сили, то в нових державах вона стала нормою життя, пронизала всі сфери суспільних відносин, перетворилася на хронічну хворобу.

Постає питання: то, може, не варто було розвалювати СРСР і створювати нові національні держави, якщо вони теж хворі? Необхідно дати відповідь: варто! По-перше, будь-який фундаментальний перехід суспільства в нову якість не обходиться без негативних наслідків, які, в першу чергу, б'ють по незахищених соціальних верствах, оскільки боротьба старого й нового відбувається жорстко, складно. По-друге, тоталітарний комуністичний режим зруйнував фундаментальні життєві цінності націй СРСР, у тому числі й російської нації, яка була змобілізована на експорт революції, де національне було замінено „інтернаціональним”. По-третє, налагодження нового способу життя, наприклад, в Україні, потребує величезних зусиль, яких мають докласти політики й вчені, господарники й працівники всіх неекономічних сфер, молодь і пенсіонери, аби реконструювати, відродити, сформувати нові й розвинути традиційні цінності. Інакше навіть подолання економічних колізій і політичних розколів не дозволить перебудувати людину, зробити її більш гуманною. І, нарешті, світове оточення допомогло перемогти тоталітарний режим в СРСР, отож необхідно скористатися його допомогою, аби повернутися в річище світової цивілізації, у світовий економічний, політичний, науковий і освітній простір. Подолати негативи докорінної трансформації України повинен сам український народ, спираючись, безумовно, на допомогу своїх партнерів.

Проголошенням Акту незалежності Україна на повний голос заявила про свій вибір на користь створення демократичної, соціально-правової держави. Це був кардинальний історичний шанс. І важливо його не втратити в побічних економічних, соціально-політичних та ідеологічних конфліктах.

Багато хто сьогодні намагається знайти відповідь: чи міг СРСР розвиватися еволюційно в бік демократії й ринкових відносин, що підштовхнуло б економічний розвиток і науково-технічний прогрес? Що або хто міг врятувати від повного розвалу й жорстких соціальних експериментів і Росію, й інші пострадянські країни?

Абсолютизуючи суб'єктивні й недооцінюючи об'єктивні фактори деградації СРСР, деякі дослідники й політики доходять до звинувачення особисто Л. Кравчука, Б. Єльцина й С. Шушкевича в розвалі СРСР. З такою позицією неможливо погодитися. Тут більш справедливо видається думка Л.Кравчука, яку він постійно висловлює, що вже під час підписання Біловезьких угод „...всім нам було зрозуміло, що Союз неодмінно сконає. Йшлося лише про час та про наслідки” [1, с. 121]. „СРСР все одно був приречений. Проблема якраз і полягала в тому, щоб відшукати механізм, який дозволив би республікам пережити цю неминучу подію з найменшими економічними втратами. Процес розриву економічних зв'язків... почався ще за радянських часів і процес цей ставав дедалі безладнішим” [1, с. 126]. Л. Кравчук вважає, що Росія на чолі з Б. Єльциним прискорювала розрив інтеграційних зв'язків і оголосила ще в грудні 1991 року автономний російський курс на швидкі ринкові перетворення в економіці. Цим Росія відкинула Біловезькі домовленості про узгодженість реформ, від чого прогнала й сама Росія. „Це була серйозна помилка російського президента, від якої невдовзі потерпатиме й очолювана ним країна. Але по Україні ця єльцинська похибка вдарила швидше й болючіше. Саме вона багато в чому стала першопричиною наших проблем – економічних, виробничих і соціальних. Саме тому Україна була приречена виправляти ситуацію самотужки. Саме тому Київ змушений був майже одразу заявити про те, що СНД є не чим іншим, як формою шлюбозрозлучного процесу... Росія одразу поставила власні інтереси вище інтересів партнерів по СНД. Україна мусила відстоювати позицію, яка впливала з наших національних інтересів” [1, с. 126-127].

Звинувачувати Л. Кравчука, Б. Єльцина й С. Шушкевича в розвалі СРСР означає ігнорувати конкретно-історичні умови й реальний стан тієї держави.

Слід також підкреслити, трохи повертаючись назад, що Україна вже з 1990 року цілеспрямовано взяла курс на незалежність і поступово вийшла з переговорів у Новоогарьові щодо реформування СРСР. Спочатку на переговори перестав їздити Голова Верховної Ради УРСР Л. Кравчук, відряджаючи туди Голову Ради Міністрів В. Фокіна, а потім Україна вийшла з переговорів повністю. 11 жовтня 1991 року Л. Кравчук на засіданні Держради СРСР офіційно заявив: „До 1 грудня (день референдуму в Україні) наша Верховна Рада вирішила не брати активної участі в підготовці Союзного договору” [2, с. 711]. Незважаючи на тиск з боку М. Горбачова, Л. Кравчук не змінив позиції. На засіданні Держради СРСР у Новоогарьові 25 листопада 1991 року, де представників України

вже не було, текст договору про створення нового Союзу ухвалено не було, оскільки, як заявив Б. Єльцин, „без України Союзу не буде. Вона прийме рішення, яке одразу розвалить Союз. Достатньо їй запровадити свою валюту” [2, с. 726]. Народ України прийняв рішення на референдумі 1 грудня 1991 року про незалежність, і питання відтворення СРСР у будь-якій формі відпало.

В Україні в той час далеко не всі політики усвідомлювали, яких втрат зазнає республіка внаслідок розриву економічних зв'язків, що склалися за часів СРСР. Керівництво ж Росії в цих питаннях було краще поінформоване. На засіданні Держради 14 листопада 1991 року, де Україна вже не була представлена, Б. Єльцин доповів: „При укладанні економічної угоди ми підрахували, що в перерахунку на світові ціни взаємних обов'язків між Україною й Росією різниця на нашу користь повинна складати 80 млрд. доларів. Якщо Україна погодиться увійти в Союз, то можемо цей боржок забути, якщо ні – хай платять (посміхнувся, задоволений викликаним ефектом)” [2, с. 723].

Україна заблокувала створення нового Союзу, не продала Свободу й Незалежність за 80 млрд. доларів. Хоча, безумовно, політичні наслідки виходу з СРСР відчуються й досі, зокрема й політична помста (у різних формах) з боку Росії. А економічні втрати визначаються сумою набагато більшою, оскільки світові ціни на нафту, газ, деревину, кольорові метали у порівнянні з 1991 роком зросли в кілька разів. Та є речі більш цінні, ніж тимчасова економічна вигода, – національне самовизначення, незалежність країни, права і свободи людини.

Отже ми зафіксували два факти.

По-перше, колоніальна політика у федеративних і навіть унітарних (Китай) державах можлива, і в СРСР вона проводилася жорстко і цілеспрямовано.

По-друге, Україна, вступивши на шлях незалежності, взяла курс на подолання наслідків колоніальної політики. В той же час з багатьох причин в Україні все ще є немало людей, які бажали б повернутися до колоніальної системи. І це не тільки частина „українських росіян”, але й зрусифікованих українців. І це слід враховувати. Те, що населення України ще не пододало постколоніального синдрому і лишається ціннісно розколотим, можна проілюструвати даними, наведеними в **таблиці**. Та при її аналізі треба враховувати й інші дані. П'ятирічні дослідження Всеукраїнської соціологічної служби свідчать, що на пряме запитання: „Чи підтримуєте ви незалежність України?” жодного разу підтримка громадян України не була меншою 65 % опитаних (стандартна репрезентативна виборка 2400 осіб). Хоча ми пом'ягаємо, що на референдумі 1 грудня 1991 року понад 90 % населення підтримало незалежність. Зниження чисельності прибічників незалежності є наслідком краху позитивних очікувань, неефективної політики усіх гілок влади.

**Чи можлива колоніальна політика
в соціалістичних федеративних державах?**

Микола Михальченко

Таблиця

**Якому шляху розвитку України ви віддаєте перевагу?
(Відзначте одну відповідь, що найбільше підходить) [З, с. 506]**

	1994	1995	1996	1998	1999	2000	2002	2004	2005	2006	2008
1. У першу чергу розширювати зв'язки в рамках СНД	40.5	38.8	31.8	23.8	18.5	15.4	13.4	13.1	10.9	13.7	12.5
2. Розвивати відносини переважно з Росією	16.6	14.8	14.4	5.0	4.8	4.1	8.6	11.4	8.3	9.9	10.5
3. Зміцнювати, перш за все, східнослов'янський блок (Україна, Росія, Білорусь)	—	—	—	23.7	24.0	22.8	34.0	34.3	29.3	31.7	29.8
4. Встановлювати зв'язки, у першу чергу, з розвиненими країнами Заходу	12.6	13.9	15.9	12.8	16.4	16.5	12.7	14.4	17.9	15.2	17.7
5. Спіратися, перш за все, на власні ресурси, зміцнюючи незалежність	12.9	14.4	18.5	17.7	19.7	26.1	22.2	17.1	20.2	20.3	19.3
6. Різні регіони України мають обирати свій шлях	4.1	4.4	4.5	5.0	4.1	3.5	—	—	2.9	2.3	2.3
7. Інше	3.7	2.8	2.6	2.5	2.8	1.5	1.0	1.3	1.6	0.6	0.7
8. Важко сказати	9.5	10.8	12.2	9.3	9.7	10.1	8.0	8.2	8.9	6.3	7.1
Не відповіли	0.2	0.1	0.0	0.2	0.1	0.0	0.1	0.2	0.1	0.1	0.1

Як бачимо, 52,8 % населення дотримуються „східної” орієнтації. Але союз з Росією готові підтримати лише 10,5 %. Отже страх перед імперською Росією відчувається й досі. Ця тенденція проглядається навіть в Білорусі. Наведемо повністю повідомлення УНІАН з ситуацією у цій країні, оскільки там є подвійне посилання.

УНІАН (www.unian.net)

30.05 2009 05:57

Більшість білорусів відмовилися об'єднуватися з Росією

Більшість жителів Білорусі виступають категорично проти створення Союзної держави з Росією. Про це, як повідомляє Лента.ру з посиланням на газету „Салідарнасць”, свідчать результати опитування, проведеного Білоруським інститутом стратегічних досліджень (BISS). За даними дослідження, проти того, щоб Білорусь і Росія сформували державу з єдиною валютою, єдиним президентом і парламентом, виступили 54,8 % респондентів. За союз з Росією висловилися лише 20,4 % опитаних.

При цьому прихильників Союзної держави виявилось значно менше, ніж прихильників вступу Білорусі до ЄС (тезу про приєднання до Євросоюзу підтримали 33,5 % респондентів). Щоправда, більшість білорусів все ж

висловилися за те, щоб республіка залишалася незалежною державою.

Білоруський опозиційний політик Микола Статкевич, коментуючи підсумки опитування BISS виданню Euromost, висловив думку, що ідея союзної держави від самого початку була приречена на провал. „Не працює сама ідея, оскільки вона заявлена як існування двох країн як рівних. А Росія ніколи не захоче, щоб у Білорусі і в неї були однакові права, - говорить опозиціонер. - А тут вже настає дискримінація”.

Слід зазначити, що саме в той день, коли було опубліковане це повідомлення, відбулося засідання кабінетів міністрів так званої Союзної держави, на якому Прем'єр-міністр Росії В. Путін продемонстрував досить жорстку позицію щодо фінансово-економічних відносин своєї країни з Білоруссю. У відповідь Президент Білорусі О. Лукашенко дав вказівку уряду країни перестати „плазувати” перед Росією, яка хоче взяти Білорусь безплатно, „голенькою, голими руками”, і шукати партнерів в іншому напрямі на світовому ринку.

Таким чином, Україні належить і далі шукати шляхів незалежного розвитку й продовжувати політику повної демаркації від неоімперської сучасної Росії, яка сповідує (за словами В. Путіна) „денікінський ідеал” Великої і Малої Росії, за яким „українське питання” ніби є внутрішнім питанням Росії.

Політика повної демаркації має включати: а) демаркацію усіх кордонів; б) розбудову незалежної української держави, яка економічно, політично і духовно буде виділена з „тіла Великої Росії”, тобто є законодавчо встановлені кордони в економічній, політичній і духовній сферах, які відокремлюють незалежну Україну від незалежної Росії і чітко визначають межі їх конструктивного співробітництва; в) демаркацію інформаційних просторів тощо.

Чим швидше Україна здійснить повну демаркацію відносин з Росією, тим швидше буде вибудована конструкція рівноправних, взаємовигідних відносин між двома країнами, тим менше буде у деяких політиків можливості створювати імідж України як ворога Росії. І тим менше буде підстав говорити, що в сучасній Росії триває інформаційна підготовка населення для агресивних актів проти України.

Література:

1. **Кравчук Л.** Маємо те, що маємо. Спогади і роздуми. - К., 2002.
2. В политбюро ЦК КПСС... По записям Анатолия Черняева, Вадима Медведева, Георгия Шахназарова. - М., 2006.
3. Українське суспільство 1992 – 2008. Соціологічний моніторинг. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2008.